

ІСТОРИЯ ЗОБРАЖЕННЯ АНТИУТОПІЙ В ГРАФІЦІ

У статті розглядається історія розвитку ідеї антиутопії в мистецтві, зокрема у графіці. Виокремлюється досвід зображення та особливості розкриття теми антиутопії певними світовими митцями.

Ключові слова: антиутопія, ідея, графіка, художник, мистецтво.

The article examines the history of the idea of anti-utopia in art, in particular in graphics. The experience of the image and the peculiarities of revealing the theme of anti-utopia by certain world artists are singled out.

Key words: anti-utopia, idea, graphics, artist, art.

Антиутопія – мистецьке явище, що змальовує негативні наслідки певного штучного впливу на соціальний устрій, людську особистість та людство в цілому з ціллю його “покращення” і зведення до певного синтетичного ідеалу. Найбільш поширеною антиутопією є у літературі, кіно, проте нерідко зустрічається і в образотворчому мистецтві, зокрема живописі та графіці. Поняття антиутопії є кардинально протилежним утопії – ідеї ідеального, або ж максимально наближеного до ідеального соціального устрою [1].

Частим питанням, що постає у мистецькому зображенні ідеї антиутопії, є саме результат насильства людини над природою шляхом наукового прогресу, критичного та грубого втручання у природний порядок речей у світобудові, що призводить до регресу та потворності як самого світу, так і способу людського життя. Популярними напрямками антиутопії в мистецтві є соціальна, сатирично-гротескна, інтелектуально-іронічна, філософська та психологічна антиутопія [3].

Поширення даного напрямку безпосередньо в образотворчому мистецтві відбулося наприкінці ХІХ століття, що значною мірою було пов'язано з розвитком наукової фантастики у літературі. Так, серед перших графічних робіт антиутопічного змісту можна назвати твори відомого французького аквареліста та графіка Анрі Лано, це серія ілюстрацій до роману відомого британського письменника-фантаста Герберта Джорджа Уелса “Коли сплячий прокинеться”[4].

Також до ранніх образотворчих антиутопій відносимо ілюстрації російського живописця, графіка, театрального художника Миколи Ремізова, що створив серію робіт до літературного твору-антиутопії Михайла Салтикова-Щедріна “Історія одного міста”, проте останнє належить не до “техногенної” антиутопії, а так званої “антиутопічної фантазмагорії”[2].

Значний розвиток у сфері образотворчого і, зокрема, графічного мистецтва антиутопія отримує безпосередньо з моменту цілеспрямованого форсування даної теми в американській та європейській літературі в 1950-х — 1960-х роках, що стало прямим відлунням Другої Світової війни, розвитку ядерної зброї, руйнування Хіросіми та Нагасакі, тощо. Поширенням антиутопічної ідеї у мистецтві стає роман Джорджа Орвелла “1984”, що неодноразово був проілюстрований художниками, серед яких валлієць Джим Бернс, чия творчість цілком спрямована саме на теми утопії, наукової фантастики. Не менш цікавим прикладом антиутопії у графіці виступає художник-графік Андрій Замура зі своїм нестандартним баченням світу Джорджа Орвелла. На відміну від реалістичних, проте атмосферних картин, змальованих Джимом Бернсом, у своїй серії ілюстративних робіт Андрій Замура демонструє не стільки конкретні сцени літературного твору, скільки

загальне почуття тривожності на межі з параноєю, відчуття постійного контролю та страху покарання за найменшу провину [5].

Незважаючи на те, що тема антиутопії в образотворчому мистецтві довгий час залишалася доволі тісно пов'язаною саме з книжковою ілюстрацією, на даний час існують самостійні і незалежні художні проекти даного спрямування. Їх невелика кількість у порівнянні з літературою, що зумовлено меншим розвитком даної концепції у художньому світі, аніж у літературному. Але існує чимало яскравих прикладів інтеграції цих двох видів мистецтва у рамках теми антиутопії, а саме антиутопічні графічні романи. Так, достатньо яскравим прикладом може слугувати психологічно-філософський графічний роман американського художника Езри Клайтона Деніелса "Оновлена душа", що наочно змальовує жахливі наслідки штучного людського втручання у процеси старіння та смерті живого організму.

Не менш відомою, на противагу твору Езри Деніелса, є сатирично-гротескна ланка графічних романів та новел канадського художника Віталія Олександровича "Романтика апокаліпсиса", що змальовує життя на Землі після глобальної ядерної війни у сатиричному контексті. У цьому випадку, основною проблематикою твору виступає не стільки факт повної руйнації світу та людської цивілізації, скільки водночас кумедне та жахливе непорозуміння людей, що вижили, наскільки глобальною та руйнівною є змальована художником катастрофа.

Отже, при розробці нашої творчої роботи на тему антиутопії, ми спираємося на досвід художників-графіків минулих років та сучасності. Маємо підстави вважати, що саме завдяки підходу Анрі Лано, Миколи Ремізова, Джима Бернса, Анрія Замури, Езри Деніелса та інших митців до осмислення та художнього опрацювання ідеї антиутопії, було створено чималий досвід для наступних поколінь митців, значно розширено початкові художні кордони антиутопічної книжкової ілюстрації, виведено дану тему в образотворчості до самостійного художнього напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Араб-Оглы Э. А. Утопия и антиутопия / Новая философская энциклопедия / Предс. научно-ред. совета: В. С. Стёпин. М: Мысль, 2010. С. 152-154
2. Вульфина Л. Неизвестный Ре-Ми // Искусствознание. Журнал по истории и теории искусства. 2015. №3. С. 311-333
3. Шацкий Е. Утопии и традиция / Пер. с польск. К. В. Душенко, М. И. Леньшина; Общ. ред. и пред. В. А. Чаликовой. М.: Прогресс, 2000. 456 с.
4. Guy Costes, Henri Lanos, serviteur de la science-fiction archaïque: un mini port-folio / Costes Guy // Le Rocambole. 2000. P. 135-152
5. Mark Bould , The Routledge companion to science fiction // New York : Routledge, Taylor & Francis Group. 2009. P. 554

Рекомендує до друку науковий керівник ст. викладачка Гуляєва О.В.